

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ ЯК ОСЕРЕДОК РОЗВИТКУ
ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

Валентина Клименко, Віліна Пересацько, Юлія Прасул

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Анотація. Дитячо-юнацький оздоровчий туризм – соціально значущий вид туризму, що охоплює учнівську молодь віком від 6 до 17 років, розвиток якого має базуватися на місцевих ресурсах. Ресурсні можливості Харківської області дозволяють розвивати пішохідний, велосипедний, водний, вітрильний, лижний (обмежено) види спортивно-оздоровчого туризму, спортивне орієнтування, дитячий відпочинок у закладах оздоровлення.

Ключові слова: дитячо-юнацький оздоровчий туризм, Харківська область, відпочинок.

Abstract. Children and youth health tourism is a socially significant type of tourism that involves children and youth from 6 to 17 years and whose development should be based on local resources. Resource possibilities of Kharkiv region allow developing hiking, cycling, water, sailing, skiing (limited) kinds of sport-health tourism, sports orientation, children's rest in health establishments.

Key words: children's and youth health tourism, Kharkiv region, rest.

Постановка проблеми. Сучасний темп життя і рівень соціально-економічних благ зумовили недостатність спілкування з природою і фізичних навантажень, підвищену захворюваність, а також необхідність формування соціально-комунікативної компетентності підлітків. Враховуючи виховні і розвивальні аспекти, ефективною технологією можна визнати туризм – динамічний відпочинок, який пов'язаний з якісними характеристиками довкілля та територіальною диференціацією. Приймаючи до уваги вікові, функціональні, цільові характеристики туристичної діяльності, можна казати про дитячо-юнацький туризм з оздоровчою метою, як такий, що покликаний формувати здоровий спосіб життя. Зазначений вид туризму є навіть ефективнішим у цьому, ніж просто спортивний туризм, що реалізується через аналогічну ресурсну базу, ціннісні орієнтири, управління, бо охоплює набагато більшу кількість дітей і характеризується пом'якшеними вимогами до фізичної підготовки і загартування дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дитячо-юнацькому оздоровчому туризму (ДЮОТ) приділено в наукових публікаціях небагато уваги. Коло інтересів окреслюється загальними питаннями позашкільної освіти і місця туризму в ній. Виділимо роботи О. В. Колотухи [1] (обґрунтування

дитячо-юнацького туризму в Україні і Кіровоградській області зокрема), В. В. Обозного, М. Ю. Костици – в аспекті розвитку краєзнавчого спрямування, Л. В. Мальцевої – з точки зору дитячого туризму взагалі, Н. Паньків щодо сучасного стану [4], ін.

Мета досліджень вивчити особливості ресурсів Харківської області необхідних для розвитку дитячо-юнацького оздоровчого туризму.

Методи досліджень: теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел, синтез, порівняння.

Результати дослідження та їх обговорення. В умовах регіоналізації туристичних процесів актуальним постає питання дослідження особливостей розвитку ДЮОТ за кожним регіоном, зокрема у Харківській області. Отримані результати дослідження свідчать про повноцінні можливості Харківської області у розвитку ДЮОТ, основними напрямками якого виступають спортивно-оздоровчий туризм, оздоровлення і відпочинок у позаміських закладах відповідного типу, оздоровчі тури на комерційній основі у межах і поза межами України.

Природні умови загалом сприятливі для розвитку ДЮОТ (див. табл. 1), який висуває не настільки жорсткі вимоги як-то спортивний туризм у класичному розумінні. Для проведення спортивно-оздоровчих походів організаційні ресурси є одним із основних факторів, що впливає на складність та можливість проведення подорожей. Для організації оздоровчого відпочинку цей фактор не є визначальним, хоча пересічена місцевість створює додаткові можливості (наприклад, проведення теренкурів). Рельєф цілком придатний для організації ступеневих спортивно-оздоровчих дитячо-юнацьких подорожей, літнього відпочинку і оздоровлення, створюючи певну атрактивність ландшафту.

Кліматичні умови сприятливі для розвитку літніх і відносно сприятливі для зимових видів ДЮОТ. Лижні спортивно-оздоровчі подорожі переважно здійснюються у північних і центральних районах Харківської області за умови стійкого снігового покриву у другій половині січня – на початку лютого. У Харківській області достатньо розвинута інфраструктура зі штучним сніговим покриттям (гірськолижні комплекси Швейцарія, Екстрім-Стиль, Анжер, ін.).

Водні ресурси є визначальними як для організації водного спортивно-оздоровчого туризму, так і відпочинкового напрямку. Найулюбленіший район сплаву – від Дач (Зміївський район) вниз течією Сіверського Дінця. Для організації літнього відпочинку найкращим є наявність об'єкту, що придатний для купання, але цю вимогу можуть влітку задовольнити тільки Сіверський Донець, Оріль, Самара, Уда тощо. В акваторії водосховищ можна проводити змагання та походи з водного та вітрильного туризму до II категорії складності, по берегах організовувати стаціонарний літній відпочинок з квітня по жовтень.

Таблиця 1

Сприятливість умов і ресурсів для організації ДЮОТ

Райони	Природні					Історико-культурні	Інфраструктурні
	орографічні	водні	кліматичні		лісові		
			літні	зимові			
Вовчанський	▲▲▲	●●●	☀☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰🏰🏰	🏠🏠
Зміївський	▲▲	●●●	☀☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰🏰🏰	🏠🏠🏠
Золочівський	▲▲▲	●●	☀☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰🏰🏰	🏠🏠
Печенізький	▲▲▲	●●●	☀☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰🏰	🏠🏠🏠
Харківський	▲▲▲	●●	☀☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰🏰🏰	🏠🏠🏠
Богодухівський	▲▲▲	●	☀☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰🏰	🏠🏠
Дергачівський	▲▲▲	●●	☀☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰	🏠🏠🏠
Ізюмський	▲▲▲	●●●	☀☀☀	❄	🌲🌲🌲	🏰🏰🏰	🏠🏠🏠
Балаклійський	▲▲	●●●	☀☀☀	❄	🌲🌲🌲	🏰🏰🏰	🏠🏠🏠
Великобурлуцький	▲▲▲	●	☀☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰	🏠
Дворічанський	▲▲	●●●	☀☀☀	❄	🌲🌲🌲	🏰	🏠🏠
Куп'янський	▲▲	●●●	☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰	🏠🏠
Чугуївський	▲▲	●●●	☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰🏰🏰	🏠🏠🏠
Краснокутський	▲▲▲	●	☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰🏰🏰	🏠
Борівський	▲	●●●	☀☀	❄	🌲🌲🌲	🏰	🏠
Валківський	▲▲	●	☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰	🏠🏠
Нововодолазький	▲	●●	☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰🏰	🏠
Барвінківський	▲▲▲	●●	☀☀	❄❄❄	🌲	🏰	🏠
Коломацький	▲	●	☀☀	❄❄❄	🌲🌲🌲	🏰	🏠
Красноградський	▲	●●	☀☀	❄	🌲🌲	🏰🏰	🏠🏠
Первомайський	▲	●●	☀☀	❄	🌲🌲	🏰🏰	🏠🏠
Шевченківський	▲	●	☀☀	❄	🌲🌲🌲	🏰	🏠
Зачепилівський	▲	●	☀☀	❄	🌲🌲	🏰	🏠🏠
Кегичівський	▲	●	☀☀	❄	🌲🌲	🏰	🏠
Лозівський	▲	●	☀☀	❄	🌲🌲	🏰	🏠🏠
Близнюківський	▲	●	☀☀	❄	🌲	🏰	🏠
Сахновщинський	▲	●	☀☀	❄	🌲	🏰	🏠🏠

Один значок (▲ ● ☀ ❄ 🌲 🏰 🏠) – відповідає найнижчому рівню сприяльності, три значка – найвищому рівню сприяльності.

Великі лісові масиви переважно розташовані в північно-західних, північно-східних та центральних районах області. Загалом, можна сказати, що лісові ресурси області є сприятливими для організації та розвитку пішохідного, велосипедного спортивно-оздоровчого туризму, спортивного орієнтування, закладів відпочинку та оздоровлення.

Як маршрутоформувальний засіб спортивно-оздоровчого туризму, як ресурсно-територіальна умова вибору місцевості для дитячих закладів оздоровлення і відпочинку, історико-культурні пам'ятки відіграють незначну роль. Забезпеченість історико-культурними пам'ятками є нерівномірною.

Дитяче оздоровлення менш вимогливе до природних умов, ніж спортивно-оздоровчий напрямок дитячо-юнацького туризму. Основними вимогами при цьому виступає наявність лісового масиву та добре транспортне сполучення. Наявність поблизу водойми є бажаним чинником, а на характеристики рельєфу у цілому увагу не звертають. Тому оздоровлення і відпочинок як вид ДЮОТ доцільно і далі розвивати на діючій мережі поза-міських закладів відпочинку і оздоровлення, закладів відпочинку з денним перебуванням.

Висновки. Просторовий аналіз забезпеченості інфраструктурою районів Харківської області [2; 3] показав, що високим рівнем інфраструктурного забезпечення характеризується Харківський і Зміївський райони.

У цілому, найбільш перспективними районами для проведення різних видів ДЮОТ є Вовчанський, Зміївський, Печенізький, Ізюмський, Чугуївський, Харківський райони. Найбільш популярним і доступним видом є пішохідний спортивно-оздоровчий туризм, на розвиток якого слід орієнтуватися і у майбутньому. Південні та південно-західні райони Харківської області не мають достатньо сприятливих природних умов. У цих районах незначні лісистість і водні ресурси (ставки та переважно малі річки), рівнинний рельєф.

У подальшому слід звернути увагу на поширення мережі туристських баз і таборів, дитячих оздоровчо-санаторних поза-міських закладів цілолітньої дії, за кількістю яких Харківська область суттєво програє іншим областям України.

У цілому Харківська область має добрі рейтингові позиції за різними параметрами розвитку ДЮОТ, характеризується мінімальними темпами скорочення мережі, здійснює регіональну підтримку туризму. Для зацікавлення дітей та підлітків у відпочинку та оздоровленні пропонується посилювати роботу анімаційними програмами різної тематичної спрямованості.

Список використаних джерел:

1. Колотуха О. В. Дитячо-юнацький туризм в Україні як територіальна соціально-економічна система: проблеми та перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 / О. В. Колотуха. – Київ, 2005. – 20 с.

2. Мезенцев К. В. Туризм і рекреація в Харківській області: просторовий аналіз та соціальні пріоритети / К. В. Мезенцев, Л. М. Немець, І. А. Скриль. – Харків, 2012. – 180 с.

3. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2018 року : стат. зб. – Київ : Державна служба статистики, 2018. – 48 с.

4. Паньків Н. Сучасний стан розвитку дитячо-юнацького туризму Львівської області / Н. Паньків // Наукові записки Тернопільського національного пед. університету. Серія: Географія. – Тернопіль, 2017. – Вип. 1. – С. 109–117.